

НАУКОВІ ОСНОВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОТИЧНОЇ РІЗНОМАНІТНОСТІ

МАТЕРІАЛИ II (XIII) МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ МОЛОДИХ УЧЕНИХ

(Львів, 11-13 жовтня 2017 року)

SCIENCES OF UKRAINE
OF THE CARPATHIANS
G SCIENTISTS

NCIPLES OF
ONSERVATION

IInd) International
f Young Scientists
ber 2017)

2017

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЕКОЛОГІЇ КАРПАТ
РАДА МОЛОДИХ УЧЕНИХ

НАУКОВІ ОСНОВИ
ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОТИЧНОЇ
РІЗНОМАНІТНОСТІ

Матеріали II (XIII) Міжнародної наукової
конференції молодих учених
(Львів, 11-13 жовтня 2017 року)

Львів
Простір М – 2017

ОГЛЯДОВІ ДОПОВІДІ

ІСТОРИЧНІ АРХИВИ: ВІД БІБЛІОТЕКИ ДО ГЕРБАРІЮ

І. О. БЕДНАРСЬКА

*Інститут екології Карпат НАН України, м. Львів
e-mail: ibednarska@ukr.net*

BEDNARSKA I. O. HISTORICAL ARCHIVES: FROM THE LIBRARY TO THE HERBARIUM

Institute of Ecology of the Carpathians, NAS of Ukraine, Lviv

The history of the origin of the herbarium business is discussed. The sense of the term "herbarium" and its functions are analysed in different historical periods from the end of XVth century till present, as well as its great value for the modern science is substantiated.

На початках гербарної справи

Першими вісниками зародження наукової ботаніки були книги із зображеннями рослин з натури. Найвидатнішими серед них були фоліанти О. Брунфельса (1488-1534), І. Бока (1498-1554), Л. Фукса (1501-1566), П. Маттіолі (1500-1577), Т. Табернемонтануса (пом. у 1590), у чиїх працях є численні, іноді напрочуд точні, малюнки рослин.

Перші "гербарії" або "травники" – це передусім книги про лікарські рослини, які описували цілющі властивості тих чи інших трав і настоїв з них. Майже одночасно з ілюстрованими травниками з'явилися й книги, де зображення рослин доповнювали засушеними фрагментами. Абсолютно точно визначити, хто й коли зробив перший гербарій неможливо, хоча б через те, що неможливо абсолютно точно визначити, що є гербарієм, а що ще не гербарій, адже засушені частини рослин замість малюнків іноді наклеювалися в "травники" вже в XV столітті, а, можливо, ще й раніше.

Є достатні підстави вважати винахідником методу гербаризації Луку (Лучо) Гіні (L. Ghini, 1490-1556), який був спочатку професором в Болоньї, а пізніше в Пізанському університеті. Він славився серед сучасників як один з найкращих знавців рослин. Вважається, що саме він був першим, хто висушував рослини під пресом і монтував їх на папері для тривалого зберігання. Л. Гіні не залишив друкованих праць; не збереглося ні його гербарію, ні навіть незаперечних відомостей про те, що такий гербарій існував. Однак, збереглися гербарії кількох його учнів, серед яких були Г. Цибо (1529-1539), В. Турнер (1530-1540), У. Альдрованді (1549) й А. Чезальпіно (1555) (Скворцов, 1973).

Термін "гербарій" (herbarium – від латинського слова herba – трава)

РОБОТА З ГІБРИДИЗАЦІЇ ПРЕДСТАВНИКІВ РОДУ *IRIS* L.
В УМАНЬСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
САДІВНИЦТВА

О. О. ПОЛІЩУК, Т. В. МАМЧУР, В. П. КАРПЕНКО

Уманський національний університет садівництва, м. Умань
e-mail: sanya-tschuka@ukr.net, mamchur-tv@ukr.net

POLISHCHUK O. O., MAMCHUR T. V., KARPENKO V. P. WORKING ON HYBRIDIZATION OF
REPRESENTATIVES OF *IRIS* L. IN UMAN NATIONAL UNIVERSITY OF HORTICULTURE
Uman National University of Horticulture, Uman

The article is about the main stages of forming the irises collection at the Uman National University of Horticulture. Attention is paid to the possibilities of hybridization of varieties of irises. We plan to create varieties of irises that will be used in landscaping.

Представники роду *Iris* L. здавна використовують в озелененні, оскільки вони мають високий ступінь декоративності. Види роду характеризуються широкою гамою кольорів, різноманітними формами та розмірами квіток, різними термінами квітування та іншими декоративними якостями. Рід характеризується екологічною пластичністю до умов зростання, види роду можна знайти на всіх континентах, окрім Антарктиди, від вологих берегів водойм до напівпустель і пустель.

В останні роки у декоративному садівництві спостерігається підвищений інтерес до ірисів. Підвищення уваги до них значною мірою пов'язано з появою нових сортів, що відрізняються оригінальністю забарвлення та формами квітки. Більша частина виведених у світі сортів ірисів відноситься до числа бородатих. Саме тут селекціонери досягли найбільшого різноманіття.

Селекційну роботу ірисів було розпочато в Уманському сільськогосподарському інституті (нині Уманський національний університет садівництва) ще в 1959 році відомими вченими-ботаніками В. Ф. Ніколаєвим і М. І. Бондаренком. У цей період було створено ірисарій, в якому нараховувалось 120 сортів (Бондаренко, 1967; Карпенко, 2015; Мамчур, 2017). На жаль, через низку невідомих причин, ця колекція була втрачена.

У 2013 р. з нагоди відзначення у 2014 році 100-річчя відомого українського селекціонера ірисів та глідіолусів Ніни Мірошніченко на базі Уманського НУС було закладено ірисарій, який на той час налічував 153 сорти української та зарубіжної селекції. У 2015-2016 рр. колекція поповнилась ще 50 сортовими зразками. Окрім гібридів, колекцію було поповнено видовими представниками роду *Iris*: *I. aphylla* L., *I. germanica* L., *I. graminea* L., *I. sibirica* L., *I. pontica* (Zapal.) Prodan.,

I. pallida Lam., *I. pumila* L., *I. halophila* Pall., *I. florentina* L. з метою вивчення їх біолого-екологічних характеристик та можливостей використання їх в озелененні.

Головні завдання селекції та інтродукції ірисів: з'ясувати актуальні й практичні питання, що стосуються світового сортименту, успадкування ознак та провести інтродукційне сортовивчення в усіх регіонах України.

Основними предковими формами сучасних сортів групи Стандартних високих бородатих ірисів прийнято вважати *Iris germanica* L., *I. pallida* Lam., *I. aphylla* L., *I. variegata* L., *I. cypriana* Foster, *I. mesopotamica* Dykes, *I. trojana* Kerner, *I. kashmiriana* Baker (Simonet, 1934; Randolph, 1957; Родионенко, 1972; Mathew, 1981; Warburton, Hamblen, 1995; Wister, 1995; Austin, 2005).

Сучасні гібриди, представники класу Стандартних високих бородатих ірисів, мають складний тетраплоїдний (4n) набір хромосом, що ускладнює прогнозування можливого результату запилення.

У травні 2017 року на базі університету відбувся VII з'їзд Української Співки Ірису, членами якої є відомі селекціонери у цій галузі. Вони люб'язно поділилися своїм багаторічним досвідом з гібридизації ірисів.

З метою визначення домінантних і рецесивних ознак забарвлення оцвіттини, закономірностей їх успадкування, а також з метою отримання покращених гібридів у 2017 р. було розпочато селекційну роботу на колекційній ділянці ірисів Уманського НУС.

Навесні було проведено 63 запилення як українських, так і зарубіжних сортів-новинок за останнє десятиріччя. До уваги брали величину квітки, забарвлення оцвіттини, висоту квітконосу та терміни квітування. На сьогодні проводиться камеральне опрацювання результатів дослідження.

У подальшій роботі планується підібрати найбільш оптимальні методи ведення селекційної роботи в умовах Правобережного Лісостепу України. Отримані в майбутньому сорти посприяють розширенню генфонду роду *Iris*, становитимуть важливу базу в підготовці фахівців зі спеціальності "Садово-паркове господарство", будуть використані в озелененні, насамперед, території університету та популяризуватимуть культуру серед квітників-аматорів.